

УДК 351.741

Шевчук Р. М. – кандидат юридичних наук, професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, м. Київ;
Синоверський А. І. – курсант 4-го курсу факультету № 1 навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ: СПРОБА ФІЛОСОФСЬКОГО УЗАГАЛЬНЕННЯ

На філософсько-теоретичному рівні досліджено вплив політичного режиму на діяльність органів поліції. Проаналізовано сутність таких феноменів соціального світу, як політичний режим і поліцейська діяльність. Систематизовано ознаки головних видів політичного режиму – тоталітарного, авторитарного та демократичного. Визначено та схарактеризовано шляхи впливу політичного режиму на діяльність поліції.

Ключові слова: політичний режим, тоталітаризм, авторитаризм, демократія, поліція, поліцейська діяльність, політична ідеологія, система рекрутування до органів поліції.

Політичний режим як структурна складова форми держави має важливе значення для злагодженого функціонування будь-якого суспільства. Це середовище діяльності різних соціальних суб'єктів, які одночасно є об'єктами політичного впливу. Органи поліції є об'єктом такого впливу. Водночас вони виконують роль певного адміністративно-силового ресурсу органів публічної влади, покликані створювати, формувати й підтримувати життєздатність політичного режиму. Такий складний діалектичний зв'язок функціонування політичного режиму й органів поліції потребує детальнішого дослідження. Актуальність обраної тематики зумовлена трансформацією політичного режиму в Україні від авторитарного до демократичного, тобто дією силового поля двох протилежностей.

Питання сутності та властивостей політичного режиму в різні часи вивчали такі видатні науковці, як В. М. Бебик, А. Л. Громико, А. М. Колодій, М. М. Марченко, В. С. Нерсисянц, Ю. С. Шемшученко, П. П. Шляхтун та ін. Проте є підстави стверджувати, що нині постала потреба систематизації та переосмислення теоретичних положень щодо впливу політичного режиму на діяльність правоохоронних органів, зокрема органів поліції, з метою їх інтерпретації в контексті реалій сьогодення.

Поліція має важливе значення для формування та підтримання певного політичного режиму, оскільки є інструментом владного впливу на суспільство, передусім в умовах нестабільності суспільного життя. Вона має потужні матеріальні, організаційні людські й інші ресурси, за допомогою яких можна або змусити суспільство до покори, або ж забезпечити його захист і гармонійне буття. Тому органи поліції, як і правоохоронні органи загалом, є невід'ємним атрибутом політичної влади, гарантом національного суверенітету.

Водночас поліцію не слід ототожнювати з політичним інститутом, оскільки вона не повинна бути суб'єктом політичної діяльності. Однією з необхідних умов переходу від авторитаризму до демократії є саме деполітизація (департизація) правоохоронних органів.

Наукові пошуки в напрямі встановлення взаємозв'язку між політичним режимом і діяльністю силових структур було здійснено у вітчизняній політичній і правовій науці [1; 2]. Попри це бракує безпосереднього дослідження шляхів і чинників впливу політичного режиму на діяльність органів поліції на теоретичному рівні.

Метою статті є визначення шляхів і чинників впливу політичного режиму на діяльність органів поліції, що уможливить прогнозування наслідків функціонування нинішнього політичного режиму на діяльність Національної поліції України.

З огляду на поставлену мету доцільно вибудувати дослідження за таким алгоритмом: 1) з'ясувати сутність політичного режиму як суспільно-політичного явища; 2) схарактеризувати основні типи політичних режимів; 3) окреслити сутнісні риси функціонування поліції, мету й напрями поліцейської діяльності; 4) виявити чинники впливу різних типів політичного режиму на функціонування органів поліції. Водночас необхідно зауважити, що дослідження має

метатеоретичний характер, оскільки ґрунтуватиметься на вже отриманих теоретичних узагальненнях (щодо ознак і властивостей політичного режиму, змісту поліцейської діяльності). Оперуючи лише загальними рисами типів політичного режиму, тобто абстрагуючись від особливих і одиничних ознак конкретних політичних режимів, буде розглянуто «ідеальні типи» політичних режимів і поліцейської діяльності.

Поняття «політичний режим» тлумачать у вузькому (сукупність прийомів і способів державного керівництва) і широкому (рівень гарантованості демократичних та політичних свобод особистості, рівень відповідності офіційних конституційних і правових форм політичним реаліям, ставлення владних структур до правових засад державного й суспільного життя) значеннях [3, с. 366]. Тобто виразним є вплив політичного режиму не тільки на діяльність органів державної влади, а й на політичну систему загалом. Дослідниця С. Кіреєва вважає, що політичний режим є єдністю способів, методів і засобів політичного володарювання, які створюють певні умови життєдіяльності суспільства й особистості [4, с. 10–11]. На думку К. Бондаревої, реалізуючись певними методами та засобами, політична діяльність утворює концептуальне ядро для застосування поняття «політичний режим». Універсальними суб'єктами цієї діяльності є держава та суспільство; характер політичної влади та її реалізація залежать від того, на яких принципах та як саме організовано їхню взаємодію [5, с. 76]. Сукупність методів, норм, способів взаємодії суспільства і влади, які спрямовані на реалізацію закону і права та визначають якісне становище держави й суспільства на певному етапі його розвитку, зазначає Г. Курскова, і слід вважати політичним режимом [6, с. 29]. Політолог В. Муляр стверджує, що політичний режим – це «система методів здійснення державної (політичної) влади, яка відображає ступінь, міру задоволення демократичних прав і свобод громадян» [7, с. 70]. Водночас Н. Данилюк тлумачить політичний режим як «спосіб функціонування та взаємозв'язку основних елементів політичної системи суспільства» [8, с. 59].

Отже, політичний режим – це суспільний феномен, який полягає в певному типі відносин між системою органів політичної влади й керованою ними спільнотою, виражається у формах і методах провадження політичної влади, рівні свободи

особистості, забезпеченості невід'ємних прав людини, наявності юридично закріплених і фактично дієвих механізмів впливу суспільства на владні інституції. Сутність політичного режиму полягає в цінностях і принципах організаційної діяльності органів політичної влади (які втілено в методах і формах владарювання) та їх співвідношенні з правами й свободами людини. Тобто політичний режим є своєрідним «силовим полем», яке використовує панівна еліта для впливу на суспільство, а поліція є складовою цього силового поля і, водночас, суспільства, що зазнає владного впливу.

Традиційно виокремлюють такі типи політичного режиму: 1) демократичний; 2) ліберальний; 3) авторитарний; 4) тоталітарний; 5) деспотичний. Водночас найпоширенішою є позиція, у межах якої основними вважають три типи політичних режимів – тоталітарний, авторитарний і демократичний.

Тоталітарним є політичний режим, за якого відбувається абсолютне підкорення суспільства державі, порушують права і свободи людини, ігнорують економічні закони, що спричиняє погіршення матеріального становища, а часто й масове збіднення громадян.

Український дослідник О. Задоянчук доводить, що тотальний контроль держави над суспільством, який ґрунтується на систематичному використанні насильства, є головною ознакою тоталітарного режиму. Він передбачає повний державний контроль за діяльністю окремих громадян, їхніх об'єднань, інститутів і соціальних груп, а також примушує до виконання владної волі [9, с. 13]. Російський учений В. Чиркін обстоює думку, що тоталітарним політичним системам притаманні такі ознаки: заборона опозиційної політичної діяльності, однопартійність, одержавлення економіки, безальтернативність вибору, відсутність правового захисту позапартійних громадських організацій, жорстка централізація та ієрархія влади [10, с. 59]. Панує єдина ідеологія, яку утверджують за допомогою пропагандистської маніпуляції населенням. Таким чином, визначальними рисами тоталітарного режиму є:

- 1) виявлення держави джерелом влади, яку сконцентровано в руках диктатора;
- 2) ліквідація прав, свобод і законних інтересів людини;
- 3) верховенство політичної волі панівної еліти над законом;
- 4) відсутність правового закону;

5) нівелювання гласності;

6) однопартійність і нетерпиме, репресивне ставлення до опозиції, а також усіх, хто не підтримує моноідеологію.

Найпоширенішим типом політичного режиму є авторитарний. Він посідає проміжне місце між тоталітаризмом і демократією. З тоталітаризмом його споріднює автократичний, не обмежений законами характер влади, з демократією – наявність автономних, не регульованих державою суспільних сфер, певних секторів культури та приватного життя, збереження окремих елементів громадянського суспільства.

Авторитарному політичному режимові притаманні такі ознаки:

1) автократизм, тобто автономне здійснення владних функцій одним суб'єктом влади або невеликим колом носіїв влади, які є її джерелом і ототожнюють себе з державою, це може бути одна особа або група осіб;

2) необмеженість влади, її непідконтрольність суспільству, за якої закони приймають без дотримання правових процедур, а дотримання їх є номінальним;

3) використання переважно адміністративно-силових методів владарювання;

4) монополізація влади й політики, недопущення політичної опозиції та конкуренції. Допустимим є існування обмеженої кількості партій, профспілок й інших організацій, однак лише за умови їх підконтрольності чинній владі;

5) послаблення контролю за суспільством, зокрема в неполітичній сфері, а саме приватного та культурного життя. Владні інституції сконцентровані на забезпеченні громадського порядку, оборони, зовнішній політиці, хоча вони можуть впливати й на стратегію економічного розвитку, активно провадити соціальну політику, не руйнуючи ринкових механізмів;

6) формування політичної та управлінської еліти неправовим, свавільним шляхом за критерієм корисності автократичній владі, зокрема для виконання поставлених нею завдань, однак де-юре режим функціонує законно.

В ідеологічному сенсі протистоїть цим двом типам демократичний режим. У політології термін «демократія» застосовують у таких трьох значеннях:

1) як процес здійснення влади народом (народовладдя);

2) як режим функціонування держави, що ґрунтується, передусім, на принципах визнання народу єдиним джерелом влади, рівноправності громадян, виборності керівних органів і прийнятті рішень більшістю;

3) як ідеал суспільного устрою, світогляд і систему цінностей, що відповідають йому.

На думку Ю. Левіної, це метод здійснення політичної влади, який використовує заохочення, переконання, законність, узгодження тощо. Влада реалізується в інтересах народу правовими методами, адже їй притаманні легальність і легітимність. Цей режим забезпечує свободу у сфері економічної діяльності, гарантованість особистих прав, участь у різних громадських заходах і можливість висловлювати власну думку [11, с. 247].

Відповідно до позиції російського вченого О.Циганкова, демократичний режим не може контролювати жодну із суспільних сфер (політичну, соціальну, економічну) інакше, як на підставі закону та за допомогою формальної процедури [12, с. 151]. Визначальною ознакою такого режиму є те, що він ґрунтується на законах, які мають гарантувати забезпечення прав людини, правопорядку та реальну участь громадян в управлінні суспільством і територіальними громадами.

Отже, з-поміж рис демократичного режиму виокремимо головні:

– суверенітет народу (народовладдя), згідно з яким саме народ є джерелом влади, обирає своїх представників до її органів, може не лише періодично змінювати їх, а й впливати через законні механізми на їхню діяльність між виборами;

– утвердження та захист прав і законних інтересів особи – забезпечення належного рівня індивідуальної свободи в суспільстві для вільного розвитку особистості;

– підпорядкованість органів політичної влади й суспільства правовому закону шляхом відмежування законодавчої гілки влади від виконавчої та судової, а також функціонування останніх лише на підставі закону;

– рівність прав громадян на участь в управлінні державою – свобода створення політичних партій та інших об'єднань для виявлення власної волі, свобода думок, право на інформацію, участь у конкурентній боротьбі за заняття керівних посад у державі;

– виборність основних органів політичної влади (безпосередня або через представників), причому здійснення владних повноважень такими органами обмежене закріпленням на законодавчому рівні терміном;

– децентралізація політичної влади – поділ державної влади на гілки з дієвою системою стримувань і противаг, а також забезпечення можливості функціонування повноцінного місцевого самоврядування.

У цьому контексті необхідно з'ясувати сутність поліцейської діяльності та місце поліції в системі державної влади, що надасть можливість виявити зв'язки, через які політичний режим може впливати на характер і зміст цієї діяльності.

Основоположниками поліцейської науки XVIII–XIX ст., які цілком вдало визначили сутність і зміст поліцейської діяльності, були німецькі дослідники Й. Юсті, Г. Берг та І. Пюттер. Зокрема, Й. Юсті вперше обґрунтував концепцію «вчення про поліцію». Поняття «поліція» він тлумачив як сукупність заходів внутрішньої політики, що має на меті забезпечення суспільного добробуту. Учення про поліцію пов'язав із принципами правової держави Г. Берг, звузивши її тлумачення до гарантування безпеки. Інший видатний німецький поліцейств Р. фон Моль поліцію визначав як установи держави, що мають на меті усунути зовнішні перешкоди, які стоять на заваді всебічному розвитку людини, її здібностей та які інакше ліквідувати неможливо [13, с. 36–37].

Цей дослідник уперше пов'язав поняття «правова держава» і «поліція», запропонувавши низку засадничих положень: 1) поліцейська діяльність є виключно діяльністю уряду та його органів; 2) завдання поліції полягає в гарантуванні безпеки окремої людини, її майна; 3) поліцейська діяльність існує для захисту інтересів суспільства і має підпорядковуватися закону [14, с. 134].

Погляди видатних німецьких представників науки поліцейського права відображено в нормативно-правових актах Ради Європи, яка на міжнародно-правовому рівні визначила роль і місце поліції в сучасному суспільстві. Прийнята в травні 1979 року Асамблеєю Ради Європи Декларація про поліцію в правовому контексті закріпила статус та базові принципи роботи поліції, а також підтвердила положення міжнародних документів ООН щодо стандартів у сфері правоохоронної діяльності. Основні положення цієї Декларації закріплено в Європейському

кодексі поліцейської етики, прийнятому як додатковий регулятивний документ 19 вересня 2001 року [15].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку європейського суспільства зміст діяльності поліції полягає у забезпеченні справедливого та безпечного соціального оточення, у якому права й відповідальність індивідуумів, сімей і громад збалансовано. Тому до завдань поліції належать такі:

- збереження/відновлення порядку й мінімізація проявів антисоціальної поведінки;
- підвищення рівня безпеки населення;
- сприяння безпеці на дорогах і зменшення кількості нещасних випадків.
- протидія організованим та міжнародній злочинності;
- боротьба з тероризмом;
- зниження рівня злочинності шляхом вивчення та усунення її причин;
- забезпечення справедливого ставлення до підозрюваних;
- допомога жертвам і свідкам злочинів [15].

Тоталітарний режим впливає на діяльність органів поліції через жорстку вертикаль влади й партійну еліту. Тобто він передбачає «ручне управління» органами поліції поза процесуальними, процедурними, навіть матеріальними нормами права.

Важливим «каналом впливу» є ідеологія та пропаганда. Тотальний контроль за діяльністю засобів масової інформації забезпечують ідеологічно-пропагандистський вплив на суспільство, який полягає в спотворенні дезінформацією картини суспільного буття для спрямування спільноти до належних цілей і цінностей.

Також тоталітарний режим керує добором до поліції (передусім це стосується керівних кадрів), здійснюючи його за «партійним» принципом. Основним критерієм добору до органів поліції є відданість панівній еліті та її ідеології, тобто керівництво і рядових поліцейських вербують для здійснення владної волі. Це означає, що забезпечення правопорядку, охорону прав громадян, інших суспільно значущих цінностей поліція реалізуватиме лише в разі, якщо така діяльність поліції передбачена владною волею партійної верхівки або її лідера.

За тоталітарного режиму поліція застосовує жорсткі, насильницькі, терористичні методи діяльності (впливу на суспільство), тобто протиправні, а інколи й незаконні. Панівна еліта залежна від органів поліції, оскільки без них не зможе

забезпечити своє панування та жорсткий тотальний контроль за суспільством. Установлено повну «непрозорість» діяльності органів поліції, немає жодної можливості контролювати їхню діяльність. Зрештою форми й методи діяльності поліції паралельно з ідеологією та пропагандою формують антигуманну, рабську систему світоглядних цінностей і переконань поліцейського, тобто необхідний владній верхівці тип особистості поліцейського – «зомбі-виконавця», не обтяженого правовими, моральними й релігійними нормами та цінностями.

Ці ознаки поліції відповідають позиціям радянських ідеологів часів авторитаризму: «Поліція в експлуататорських державах – система особливих органів нагляду і примусу, а також каральні війська внутрішнього призначення, що охороняють суспільний лад шляхом відкритого і прямого придушення» [16, с. 229].

Водночас авторитарний режим – це режим управління спільнотою, який можна порівняти з режимом надзвичайного стану. Інколи його ототожнюють із «поліцейською державою», що передбачає форму абсолютизму, яка панувала в Європі у другій половині XVIII – на початку XIX століття. Їй притаманні урядова опіка та втручання в усі сфери життя, відсторонення громадян від участі в державному управлінні, підпорядкування економіки інтересам накопичення коштів державної скарбниці, наявність розгалуженої бюрократії [17, с. 16]. Головне завдання силових структур за авторитаризму полягає в забезпеченні стабільності й порядку в суспільстві шляхом дотримання встановлених режимом обмежень політичних і громадянських свобод заради стабільності й порядку [1, с. 7–8].

З огляду на зазначене, можна виокремити такі шляхи та чинники впливу цього режиму на функціонування органів поліції:

– жорстка вертикаль влади й безпосередній вплив владної (партійної) еліти на керівництво органів поліції завдяки централізації та ієрархії влади;

– вказівки влади є обов'язковими та набувають офіційної, юридичної форми закону, указу, наказу, що сприяє утвердженню авторитету об'єктивного права, можливості апелювання до нього членів суспільства.

Ідеологія і пропаганда за відсутності вільного обігу інформації, застосування прийомів дезінформації та маніпуляції суспільною свідомістю з боку органів політичної влади, уповноважених організацій ідеологічно-інформаційної сфери

лишаються важливим каналом впливу на функціонування поліції. Проте завдяки ослабленню ідеологічного тиску й вивільненню певних сфер, зокрема побутової і частково культурної, з'являються нові інформаційні та емоційні канали впливу на свідомість поліцейських, крім офіційної ідеології.

Система рекрутування до поліції, передусім керівних кадрів, за принципом корисності для режиму лишається пріоритетною. Водночас виникає потреба у фахівцях, здатних у законних межах здійснювати поліцейську діяльність, не лише забезпечувати «надзаконні забаганки» партійної еліти, а й захищати поодинокі спроби прояву суб'єктивних прав і свобод членів громадянського суспільства, спрямованих на задоволення їхніх приватних й особистих потреб та інтересів. Тобто формується критерій професійної здатності здійснювати правоохоронну діяльність у межах закону та на його виконання, а також охорони законних прав й інтересів громадян у певних сферах життєдіяльності.

За авторитарного режиму поліція застосовує переважно жорсткі, насильницькі методи діяльності (впливу на суспільство), однак уже не агресивно-терористичні, не спрямовані на фізичне знищення будь-якої опозиції. Методи діяльності поліції, які за тоталітаризму були часто протиправними, стають законними та не такими жорсткими, з огляду на приписи закону. «Непрозорість» діяльності органів поліції лишається, водночас з'являється передбачений законом контроль за її діяльністю з боку інших (не партійних) органів державної влади (наприклад, в СРСР – органів прокуратури). Спрямування (хоча й не повне) форм і методів діяльності поліції в законне русло паралельно з послабленням ідеологічного впливу на певні сфери суспільного буття сприяють проникненню в світогляд поліцейського правових цінностей, які певною мірою лібералізують його особистість.

«Ідеальний тип» демократії формується в межах ліберальної концепції демократії, спрямованої на забезпечення політичних, економічних і культурних потреб й інтересів окремої людини.

Визначальним засобом впливу демократичного режиму на функціонування поліції є конституція і законодавство. Лише через посередництво закону відбувається передання політичної волі від органів політичної влади до виконавців, зокрема поліції (тобто в юридично закріпленій формі через юридично встановлену процедуру передають юридично визначений зміст, який підлягає виконанню). Виконавчому органу (поліції) потрібно

лише дібрати зафіксовані в законі форми й методи виконання передбачених законом завдань.

За ліберальної демократії воля кожного окремого громадянина є складовою владної волі, тому прийняття будь-якого закону обов'язково буде спрямовано на закріплення та забезпечення рівних прав і свобод кожного члена суспільства, що зумовлює закономірність урахування власних інтересів кожним співджерелом влади. Тобто всі закони, які приймають за демократичного режиму, мають бути правовими, а отже, закріплені в законі форми й методи діяльності поліції, які мають використовувати для впливу на суспільство, будуть забезпечувати права і свободи членів громадянського суспільства, що й визначено в чинних міжнародних нормативно-правових актах.

Важливим джерелом впливу демократичного політичного режиму на діяльність поліції лишається ідеологія, однак це вже поліідеологія, що виражає світоглядно-ціннісні орієнтири розвитку політичної нації та держави. Основним завданням альтернативної ідеології є розвиток вільної особистості кожного члена національної спільноти паралельно зі збереженням і примноженням полікультурних надбань політичної нації. Дезінформація, маніпулювання свідомістю, брехлива пропаганда та «бомбування» працівників поліції втрачають сенс, адже владний суверен – народ – зацікавлений у тому, щоб поліцейський служив універсальним нормам правового закону, а не індивідуалізованим вказівкам будь-якої владної особи. Навпаки, формування демократичної ідеології відбувається на підставі істинної інформаційної картини суспільного буття, системи цінностей, що забезпечує індивідуальний розвиток кожного члена спільноти, передусім того, хто стоїть на варті цих цінностей, – поліцейського. Наслідком таких ідеологічних реалій стає прагнення поліції до прозорості діяльності не лише для контролюючих органів державної влади, а й для інституцій громадянського суспільства з метою отримання визнання та підтримки суверена влади.

Система рекрутування до органів поліції лишається шляхом впливу політичного режиму на діяльність поліції, однак критерії добору радикально протилежні критеріям за тоталітарного режиму. Визначальною є здатність професійно служити правовому закону, тобто, використовуючи законні форми, методи та засоби, створювати умови для вільного розвитку кожного члена спільноти й суспільства загалом.

Отже, доходимо таких висновків:

1. Сутністю політичного режиму є цінності й принципи організаційного впливу органів політичної влади на суспільство, що відображаються в методах і формах владарювання, у співвідношенні їх із правами та свободами людини.

2. Зміст діяльності поліції вдало визначив німецький дослідник Р. фон Моль такими її характеристиками: 1) поліцейська діяльність є винятково діяльністю уряду та його органів; 2) завдання поліції полягає в гарантуванні безпеки окремої людини, її майна; 3) поліцейська діяльність існує для захисту інтересів суспільства й має підпорядковуватися закону.

3. Основними шляхами впливу політичного режиму на поліцію є владна вертикаль, законодавство і право, ідеологічно-інформаційна сфера, а також система рекрутування кадрів до органів поліції.

4. Найважливішим шляхом впливу за тоталітарного режиму є вертикаль влади, найменш значущим – правовий закон. За демократичного режиму – навпаки: найважливішим шляхом є правовий закон, а безпосередній владний вплив політичної верхівки на поліцію нівелюється. Тобто роль владної вертикалі та правового закону як засобів впливу органів політичної влади на поліцію є обернено пропорційною, а вектор демократизації політичного режиму спрямовано від необмеженого, надзаконного свавілля панівної еліти до виявленої в правовому законі персональної волі кожного члена суспільства.

5. Ідеологічно-інформаційний шлях впливу органів політичної влади на органи поліції властивий всім типам політичного режиму, проте має суттєві відмінності. За тоталітаризму моноідеологія і пропаганда є засобом підкорення суспільства та ґрунтується на прийомах дезінформації, маніпуляції свідомістю. За авторитаризму завдяки ослабленню ідеологічного тиску й вивільненню певних сфер життєдіяльності суспільства з-під жорсткого контролю органів політичної влади, зокрема побутової та культурної сфер, з'являються нові інформаційні й емоційні канали впливу на свідомість поліцейських, крім офіційної ідеології.

Основним завданням демократичної ідеології є розвиток вільної особистості кожного члена національної спільноти, збереження та примноження полікультурних надбань політичної нації. Формування демократичної за характером ідеології відбувається на підставі істинної інформаційної картини суспільного

буття, системи цінностей, що забезпечує індивідуальний розвиток кожного члена спільноти, передусім поліцейського.

6. Визначальним критерієм добору на службу в поліцію за демократичного режиму є здатність професійно служити правому закону, тобто, використовуючи законні форми, методи та засоби, створювати умови для безперешкодного вільного розвитку соціуму.

7. Якщо вважати тоталітаризм і демократію двома полюсами з протилежними властивостями, то авторитаризм є середнім, перехідним варіантом, причому його властивості можуть, залежно від конкретної країни й історичного часу, істотно різнитися. Політичний режим у конкретній країні з плином часу змінює свої властивості в напрямі або «ідеальної» демократії, або «концентрованого» тоталітаризму.

8. Конкретну стадію зміни політичного режиму в певній країні від тоталітаризму до авторитаризму, від авторитаризму до демократії та в зворотному напрямі можна визначити за наявністю описаних вище ознак, властивих шляхам впливу політичного режиму на органи поліції. Зокрема, такими ознаками є: значення владної вертикалі й законодавства як шляхів взаємодії панівної еліти з органами поліції; наявність моноідеології влади чи поліідеології особистісно орієнтованого суспільства; рекрутування до органів поліції та інших силових структур за критерієм рабського служіння свавільній політичній еліті чи служіння загальнолюдським цінностям і правому закону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тробюк В. І. Роль силових структур у системі політичної влади / В. І. Тробюк, М. Д. Ткаченко // *Честь і закон*. – 2014. – № 2. – С. 5–8.

2. Інформаційна складова державної політики та управління: монографія / [С. Г. Соловйов та ін.; заг. ред. Н. В. Грицяк]. – Київ: К.І.С., 2015. – 318 с.

3. *Общая теория права и государства*: учебник / под ред. В. Лазарева. – М.: Юристъ, 2001. – 520 с.

4. Киреева С. А. Политический режим как элемент формы государства: теоретико-правовое исследование: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Киреева Светлана Александровна. – Саратов, 1997. – 28 с.

5. Бондарева К. Поняття політичних режимів як предмет юридичних досліджень / К. Бондарева // *Держава і право*. – 2012. – № 7. – С. 71–78.
6. Курскова Г. Политический режим Российской Федерации. Теоретико-правовой аспект : монография / Г. Курскова. – М. : Закон и право, 2008. – 295 с.
7. Муляр В. Політологія : навч. посіб. / В. Муляр. – Київ : Центр навч. літ., 2002. – 356 с.
8. Данилюк Н. Основні підходи до трактування поняття «політичний режим» / Н. Данилюк // *Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації*. – 2009. – № 3. – С. 55–61.
9. Задоянчук О. Громадянське суспільство / О. Задоянчук. – Київ : Знання, 1999. – 18 с.
10. Чиркин В. Элементы сравнительного государственоведения / В. Чиркин. – М. : ИГПРАН, 1994. – 152 с.
11. Левіна Ю. Демократія як форма політичного режиму / Ю. Левіна // *Вісник Академії правових наук*. – 2006. – № 3. – С. 244–249.
12. Цыганков А. Современные политические режимы: структура, типология, динамика / А. Цыганков. – М. : Интерпракс, 1995. – 296 с.
13. Полицейское право. Полиция безопасности. Т. 1 / И. Е. Андреевский. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб. : Тип. Э. Праца, 1874. – 666 с.
14. Моль Р. фон. Энциклопедия государственных наук / Роберт [фон] Моль ; пер. А. Попова. – СПб. ; М. : Изд. Н. О. Вольфа, 1868. – 591 с.
15. Мартиненко О. А. Реформування міліції у дзеркалі європейської поліцейстики – що ми робимо не так? [Електронний ресурс] / О. А. Мартиненко. – Режим доступу: <http://www.umdpl.info/index.php?id=1251269106>. – Назва з екрана.
16. Бельсон Я. М. Полиция / Я. М. Бельсон // *Большая советская энциклопедия*. – Изд. 3-е. – М., 1975. – Т. 20. – 608 с.
17. Адміністративне право України : підручник : у 2 т. Т. 1 : Загальна частина / редкол.: В. Б. Авер'янов. – Київ : Юрид. думка, 2004. – 584 с.

Стаття надійшла до редколегії 25.03.2017
